

به علم اطلاعات و دانش‌شناسی خوش آمدید !

دکتر یزدان منصوریان

لیزنا، دکتر یزدان منصوریان، دانشیار دانشگاه خوارزمی:

امروز اول مهر است، و روز بازگشایی رسمی مراکز آموزشی کشور. پس از یک تابستان گرم و طولانی نوبت به پائیز معتدل و طلایی رسیده تا آغازی باشد برای بهار بوستان علم و دانش. فرصت را غنیمت می‌شمارم و سال تحصیلی جدید را به همه گرامیانی که به شکلی در فرایند یاددهی و یادگیری مشارکت دارند تبریک عرض می‌کنم؛ و مقدم دانشجویان ارجمندی را که با پذیرش در رشته «علم اطلاعات و دانش‌شناسی» به عضویت جامعه «کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی» در آمدند، گرامی می‌دارم. چند سالی بود که به ابتکار اتحادیه انجمن‌های علمی دانشجویی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران (ادکا) در اوائل پائیز مراسمی برای آشنایی دانشجویان جدیدالورود با قلمرو و ماهیت این رشته برگزار می‌شد. من هم خوش‌شانس بودم و در دو جلسه آن شرکت کردم. نمی‌دانم آیا امسال هم چنین مراسمی برگزار خواهد شد یا خیر. در هر صورت فعلاً در نخستین روز سال تحصیلی از این طریق با آنان به گفتگو می‌نشینم. البته به شما اطمینان می‌دهم به دو دلیل آنچه در این یادداشت آمده از جنس نصیحت و توصیه نیست. نخست آنکه من کم‌تجربه‌تر از آنم که بخواهم توصیه‌ای ارائه کنم؛ و دوم اینکه خودم بیش از همه به پند و اندرز نیاز دارم. بیشتر می‌خواهم به بهانه شروع سال تحصیلی بخشی از تجربه زیسته خود را به عنوان دانشجو و مدرس این رشته برایتان بازگو کنم.

نخست آنکه به خاطر داشته باشید از امروز شما دانشجو هستید و فصل تازه‌ای را در زندگی تجربه می‌کنید. فصلی پرنشاط و با طراوت که قرار است در آن جوینده و یابنده دانش باشید و این فرصت بسیار ارزشمندی است. فرصتی که باید آن را مغتنم شمرد و از هر لحظه‌اش بهره برد. ضمن آنکه شما وارد رشته‌ای شده‌اید که به چند دلیل از امتیازهای فراوانی برخوردار است که شاید برای کسانی که با آن آشنایی ندارند چندان آشکار نباشد. نخستین امتیاز علم اطلاعات گستردگی قلمرو و دامنه موضوعی آن است. وجوه گوناگون فرایندهایی که به نحوی با تولید، گردآوری، سازماندهی و اشاعه منابع اطلاعاتی و تعامل انسان با این منابع مرتبطند، در قلمرو این رشته قرار می‌گیرند. بخشی از این گستردگی در مقاله‌ای با عنوان «صد جستار بنیادی در کتابداری و اطلاع‌رسانی» منعکس شده است، که اگر مایل بودید آن را مطالعه بفرمایید (منصوریان، ۱۳۸۸).

دومین امتیازش این است که عنصر بنیادی و ماده اصلی این حوزه «اطلاعات» و سپس «دانش» است. پدیده‌ای که جهان اطراف ما را احاطه کرده و در نتیجه غرق در دریای اطلاعات هستیم و تقریباً همهء وجوه زندگی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ما پیوند مستقیمی با داد و گرفت اطلاعات دارد. به این ترتیب متخصصان این رشته که مهارت‌های تخصصی در مدیریت اطلاعات دارند، می‌توانند در عرصه‌های مختلف نقش آفرین باشند. ضمن آنکه شاید برایتان جالب باشد که به رغم حضور همیشگی عنصری به نام «اطلاعات» در همهء رخدادها و فرایندهای مرتبط با این رشته هنوز در شناخت ماهیت این پدیده راهی طولانی در پیش است. به این معنا که با پارادوکس جالبی مواجه‌ایم. زیرا هم به خوبی می‌دانیم اطلاعات چیست و در عین حال هنوز موفق نشده‌ایم تصویر و تعریف دقیقی از ماهیت آن به دست آوریم. این پارادوکس غریب یکی از جذابیت‌های آن است و نشان می‌دهد که هنوز کلی کار نظری و فلسفی در زمینه شناخت ماهیت اطلاعات باید انجام شود و ما سال‌ها موضوع پژوهشی در این زمینه خواهیم داشت. درست مثل عناصر بنیادی رشته‌های دیگر که در عین پیدایی و سادگی بسیار پنهان و پیچیده‌اند. در نتیجه به همان اندازه که مفهوم «حیات» در زیست‌شناسی، «زبان» در زبان‌شناسی، «ماده و انرژی» در فیزیک و «عدد» یا «نقطه» در ریاضی پیچیده است، ماهیت «اطلاعات» هم در رشتهء ما ناشناخته و پر رمز و راز است. اگر جز این فکر می‌کنید؛ کافی است سعی کنید تعریفی از اطلاعات بنویسید و به این پرسش پاسخ دهید که اطلاعات چیست؟ آنگاه به دشواری موضوع پی خواهید برد. اما این دشواری خبر بسیار خوبی برای ماست و نشان می‌دهد هنوز در ابتدای راهی هستیم که پیمودن آن منجر به پویایی و بالندگی این رشته خواهد شد و ان شاءالله جامعه از دستاوردهای عملی و کاربردی آن استفاده خواهد کرد.

سومین امتیاز علم اطلاعات و دانش‌شناسی این است که در آن همواره فرصت یادگیری وجود دارد. شما به عنوان دانشجوی این رشته، دانش‌آموخته‌ء آن یا کتابدار شاغل هر روز با فرصت‌های تازه‌ای برای یادگیری مواجه خواهید شد و این بسیار ارزشمند است. ضمن آنکه یکی از مهمترین آموخته‌های ما در این حوزه یادگیری مهارتی با عنوان «سواد اطلاعاتی» و «سواد انتقادی» است که با آن چگونه آموختن را می‌آموزیم و به یادگیرندگان مستقل و مادام‌العمر تبدیل می‌شویم.

چهارمین امتیاز این است که با پیشرفت فناوری فرصت‌های تازه‌ای برای متخصصان این حوزه پدید می‌آید. هر چه دانش بشری در زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات پیشرفت می‌کند، کار ما کتابداران بیشتر می‌شود. اگر می‌خواهید نمونه‌ای از این کارها را ببینید لطفاً به مقاله‌ای که دو سال پیش در این زمینه نوشته‌ام مراجعه کنید. مقاله‌ای با عنوان «[صد شغل برای کتابداران: پست‌های سازمانی نوین در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی](#)» که در مجله مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات منتشر شده است (منصوریان، ۱۳۹۰ الف). همین گستردگی باعث شده این رشته کاملاً پویا و همواره در معرض تحول و تکامل باشد.

پنجمین امتیاز این حرفه ماهیت میان‌رشته‌ای آن است که از این رهگذر فرصت‌های زیادی در اختیار ما قرار می‌دهد. همکاری و مشارکت در پژوهش‌های رشته‌های هم‌جوار مثل علوم تربیتی و مدیریت از جمله این فرصت‌هاست. ضمن آنکه همزمان گستردگی این رشته امکان انتخاب و عمیق شدن در یک موضوع خاص برای کتابداران فراهم می‌کند. به دلیل همین ویژگی شاید برایتان جالب باشد که بیش از شصت گرایش تحصیلی مرتبط با علم اطلاعات در دانشگاه‌های دنیا تدریس می‌شود که اسامی گزیده‌ای از آنها در مقاله‌ای با عنوان «[گرایش‌های تخصصی و بین رشته‌ای در علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی](#)» آمده است (منصوریان، ۱۳۹۰ ب).

با توجه به تنوع کتابخانه‌ها کتابداران با همه اقشار جامعه در ارتباطند. بیش از هشتاد نوع کتابخانه در جوامع مختلف وجود دارد که فهرستی از آنها در مقاله‌ای با عنوان «[کتابخانه نهادی فراتر از ساختمان آن: طبقه‌بندی خرد و کلان کتابخانه‌ها](#)» آمده است. در نتیجه، کتابخانه‌ها که نهادهای اصلی جذب دانش‌آموختگان این رشته هستند، هم بسیار متنوعند و هم امکان تعامل با اقشار مختلف را برای متخصصان این رشته فراهم می‌آورد و این نیز فرصت ارزشمندی برای توسعه سرمایه اجتماعی و فرهنگی است. در مجموع علم اطلاعات و دانش‌شناسی همواره با آموزش و پژوهش پیوندی ناگسستنی دارد؛ و هر جا این فرایند در جریان باشد، متخصصان این رشته می‌توانند به رشد و توسعه آن کمک کنند. بر این اساس، فرصت‌های بسیاری در این حوزه پیش روی شماست که امیدوارم بتوانید با تلاش و کوشش در عرصه علم‌آموزی به خوبی از آن‌ها استفاده کنید و همواره موفق و پیروز باشید.

منابعی برای مطالعه بیشتر

- منصوریان، یزدان (۱۳۸۸) [صد جستار بنیادی در کتابداری و اطلاع‌رسانی](#). کتاب ماه کلیات. ش. ۱۳۸، ص. ۶۲-۷۵.
- منصوریان، یزدان (۱۳۸۹) [کتابخانه نهادی فراتر از ساختمان آن: طبقه‌بندی خرد و کلان کتابخانه‌ها](#). کتاب ماه، ۱۵۸، ص. ۷۶-۸۵.
- منصوریان، یزدان (۱۳۹۰ الف) [صد شغل برای کتابداران: پست‌های سازمانی نوین در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی](#). مجله مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات. دوره ۲۲، ش. ۳، پی در پی ۸۷، ص. ۱۰۳-۸۹.
- منصوریان، یزدان (۱۳۹۰ ب) [گرایش‌های تحصیلی تخصصی و بین رشته‌ای در آموزش علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی](#). کتاب ماه کلیات، دوره ۱۴، ش. ۱۰، پی‌درپی، ۱۶۶، ص. ۵۸-۶۳.
- منصوریان، یزدان. «به علم اطلاعات و دانش‌شناسی خوش آمدید!». سخن هفته شماره ۱۴۹. ۱ مهر ۱۳۹۲.